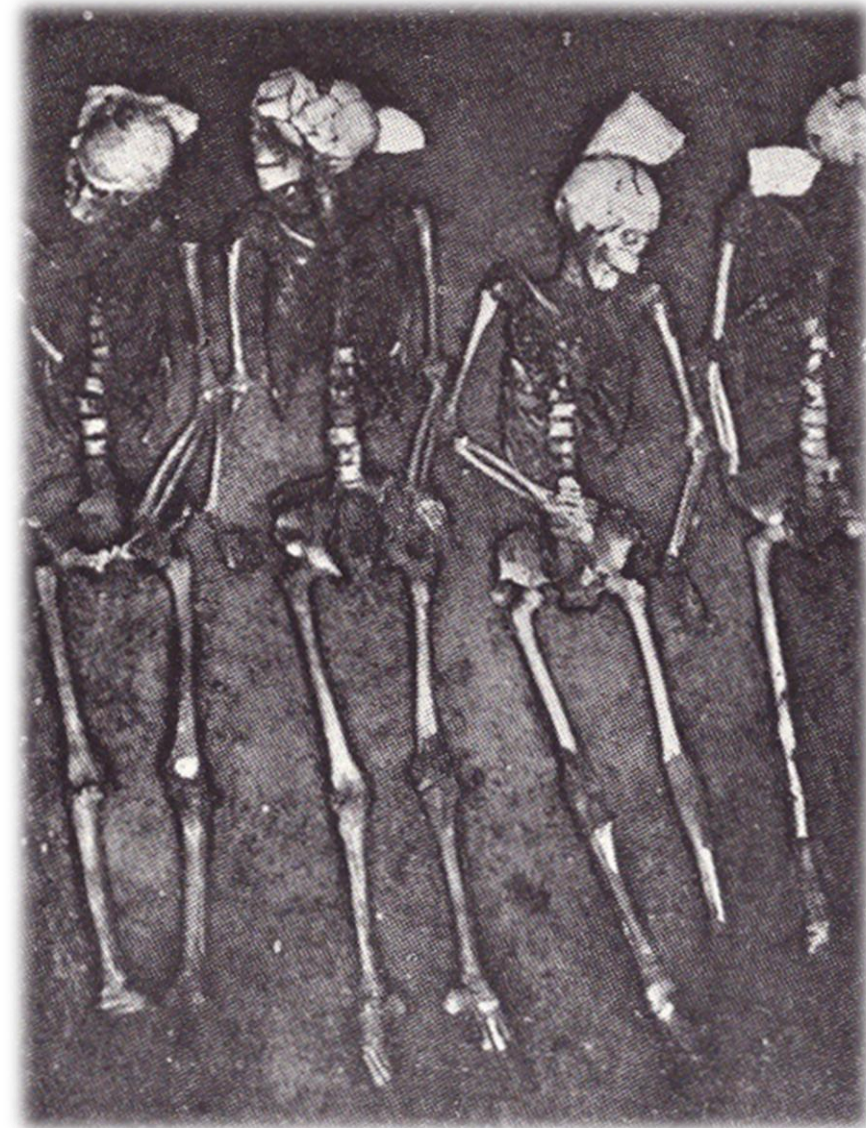

Sport ve Spartě

Dějiny starověkého sportu (Řecko)

- diarchie, eforát, gerusia, apella
- *agógé*
- vojenské výpravy
- somatotyp
- demografie
- heilóti, *krypteia*
- obřady, Hérakles, Artemis, Apollón
 - soutěžení Apollóna a Hyakintha v hodů diskem
 - Zefyros
 - hyacinty

Úvodní fakta

- sport hrál ve Spartě po staletí prominentní roli
- mnoho údajů nevím, není možné napsat komplexní dějiny spartského sportu
- sport zde byl součástí vysoce organizovaného výchovného a sociálního systému
- důraz byl kladen především na:
 - sílu, agresivitu, poslušnost
- důležitá součást výchovy, ale sport prováděn Spartány po celý jejich život
- cvičili 2x denně před snídaní a před večeří
- vojáci, sportovci a vyhlášení tanečníci
 - tanec a sport pro všechny (muže i ženy) všeho stáří (děti, mladíky, dospělé)

Cvičiště

- na Z od náměstí
 - pomník Leónida, sloup se jmény jeho spolubojovníků a památník Pausania
 - projevy a soutěžení v zápase (pouze pro Sparty)
- místo zvané Dromos (Dráha) se sochou Hérakla a mohylou Euméda
 - běh
 - poblíž i několik cvičišť
- mnoho atletických závodů pro Sp. (dobrovolná účast)

Tělesná cvičení

- **zakázané:**

- *pygmé* a *pankration* (<https://www.youtube.com/watch?v=MBGRxDRxLxw>)
 - jen soutěžně
 - Polydeukés – zakl. řeckého boxu (sp. hrdina)
 - z 650 známých vítězů není v *pankrationu* ani jeden Spartán a v boxu pouze 2 (Ainetos z Amyklů a Damagetos ze Sparty)

x

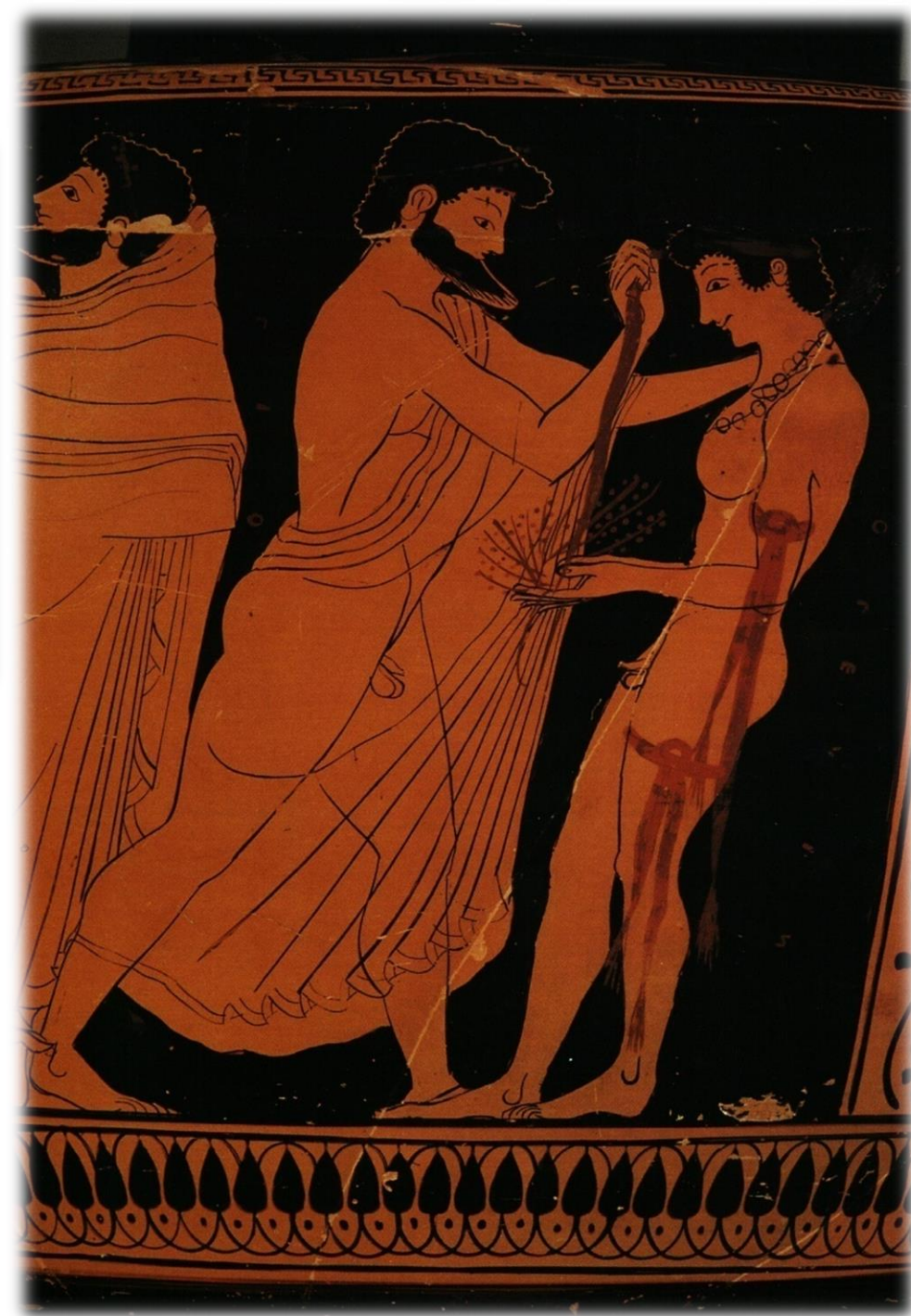
- **oblíbené:**

- *hoplítodromos*, *palé* a *pentathlon*
- míčové hry (druh fotbalu, muži po *efébském* věku, družstva ze čtvrtí)
- týmové hry
- tance (válečné)
- lov

Sparta v Olympii

- 720 – 546 př. Kr. (**46 z 80!**)
 - *stadion, diaulos, dolichos, pentathlon, palé*
 - 720-580 BC 43 v.: 20 z nich dosaženo 4 atlety
 - Messénie
 - Aristotelés: Sp. trénovali x ostatní ne
- 548 – 368 př. Kr. 6 GA + 10 HA
 - dobudování militaristického režimu,
 - ne specializace x proměna „sportu“
 - sport: překážka a rozptýlení od vojenského tréninku
 - praktičnost
 - Věra Olivová (1979, 87):
 - *„V dialektické protikladnosti historického vývoje to znamená, že militaristická výchova ve Spartě, stupňující fyzickou zdatnost, odolnost a obratnost, podkopala svou jednoznačnou účelovostí rozvoj této zdatnosti samotné.“*
- **vítězové OH** – klasické výhody (část) + boj po boku králů

Prohlášení za olympijské vítěze

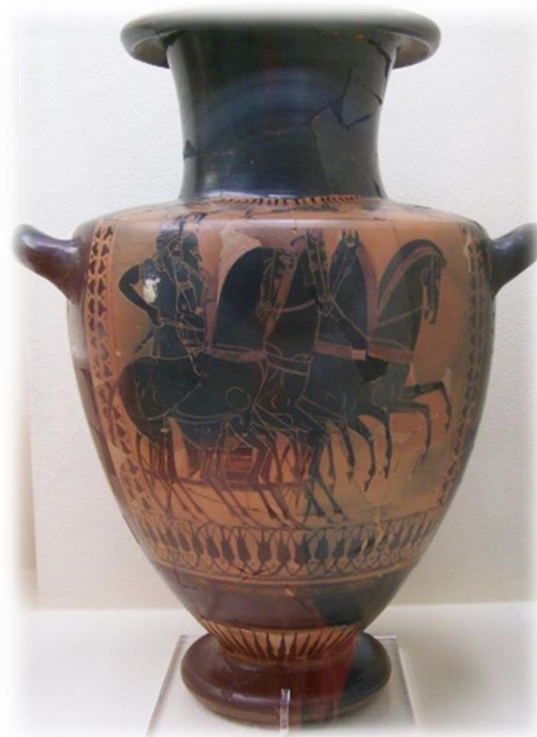
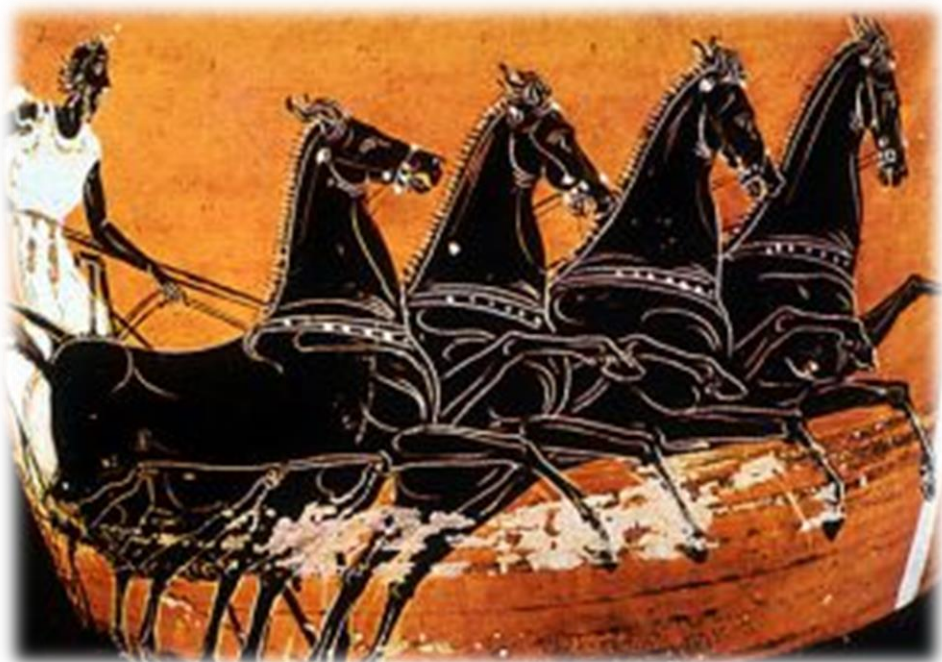
Elis	101	Argos	17
Sparta	58	Sicyon	14
Athens	37	Cyrene	14
Alexandria	34	Croton	13
Rhodos	21	Ephesos	12
Miletos	19	Korinthos	11
Messene	17	Magnesia	9

Numbers and Percentages of Known Spartan Victors at the Olympic Games

date range	known Spartan victors	known victors from other Greek communities	percentage of known victors that were Spartan
Olympiads 1-25 (776-680)	<i>gymnikos</i> : 7 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 25 <i>hippikos</i> : 1	<i>gymnikos</i> : 22% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 26-50 (676-580)	<i>gymnikos</i> : 36 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 17 <i>hippikos</i> : 4	<i>gymnikos</i> : 68% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 51-75 (576-480)	<i>gymnikos</i> : 3 <i>hippikos</i> : 5	<i>gymnikos</i> : 85 <i>hippikos</i> : 22	<i>gymnikos</i> : 3% <i>hippikos</i> : 19%
Olympiads 76-100 (476-380)	<i>gymnikos</i> : 4 <i>hippikos</i> : 11	<i>gymnikos</i> : 142 <i>hippikos</i> : 22	<i>gymnikos</i> : 3% <i>hippikos</i> : 33%
Olympiads 101-125 (376-280)	<i>gymnikos</i> : 4 <i>hippikos</i> : 1	<i>gymnikos</i> : 93 <i>hippikos</i> : 19	<i>gymnikos</i> : 4% <i>hippikos</i> : 5%
Olympiads 126-150 (276-180)	<i>gymnikos</i> : 2 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 58 <i>hippikos</i> : 11	<i>gymnikos</i> : 3% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 151-175 (176-80)	<i>gymnikos</i> : 1 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 50 <i>hippikos</i> : 7	<i>gymnikos</i> : 2% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 176-200 (76 BCE-21 CE)	<i>gymnikos</i> : 1 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 49 <i>hippikos</i> : 19	<i>gymnikos</i> : 2% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 201-225 (25-121 CE)	<i>gymnikos</i> : 1 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 62 <i>hippikos</i> : 10	<i>gymnikos</i> : 2% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 226-250 (125-221 CE)	<i>gymnikos</i> : 1 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 63 <i>hippikos</i> : 4	<i>gymnikos</i> : 2% <i>hippikos</i> : 0%
Olympiads 251-287 (225-369 CE)	<i>gymnikos</i> : 1 <i>hippikos</i> : 0	<i>gymnikos</i> : 11 <i>hippikos</i> : 1	<i>gymnikos</i> : 8% <i>hippikos</i> : 0%

Hippikos agón

- **tethrippon**: 448, 444, 440, 432, 428, 424, 420, 396, 392, 388 BC
 - Lichás, Kyniska, ...
 - po Ř-P válkách nadšení chovatelé koní
 - otázka peněz ...

Sparta a panhelénské hry

- Olympie + lokální spartské hry

X

- Delfy, Nemea, Isthmos + Panathénaje a ostatní lokální hry
 - ze 600 vítězů 0 Spartánů (Christesen)
 - x = 1x *periodoníkés* (P. Ailios Alkandridás ze Sparty)
 - = méně zkušeností ze soutěžení na top levelu (úbytek sp. vítězů?)
- cizina (zvyky) – povolení
- tzv. wandering fashion – pro Sp. nemožné

Palé

„Nejmenší vážnosti se těšil ‚sicilský styl‘, neboť Sicilané si zvykli nahrazovat sílu úskoky a obratnost triky. ‚Bojovat argejsky, nikoli libyjsky,‘ se stalo příslovím pro mužnost Argejců. Právem byli hrdi na svůj způsob boje Sparťané: ‚Jiní at’ používají lsi,‘ stojí na náhrobním pomníku jednoho z jejich zápasníků, ‚já vítězím silou, jak se sluší na syna Lakedaimonu.‘ Přitom se však hrubá síla příliš necenila, alespoň do římských dob. Svědčí o tom verš básníka Simónida z ódy na Aristodama z Élidy, který vešel rovněž do přísloví: ‚Zvítězil ne tělem mohutným, nýbrž uměním svým.‘“

„Ne, já nejsem z Messénie a ani nejsem bojovník z Argu. Jsem Sparťan, Sparta je jméno mého heroického města. Jiní v zápase hodnotí umění, ale já za své vítězství vděčím jen mé síle“ (Anth. Gr. 16.1).

- žádní trenéři
 - hl. síla, ne triky a úskoky

soutěže prováděné v rámci přechodu do další věkové kategorie

- často poblíž svatyně Artemis Orthie
- příklady:
 - **1. kradení sýra z oltáře** ve svatyni AO bráněného *hébontes* (20-30 let) s biči či pruty
 - možnost zisku dobré dlouhodobé slávy a pověsti po krátkodobé bolesti
 - -- tam, kde je třeba rychlosti, má změkčilý člověk jen málo výhod a řadu potíží
 - **2. *sfairomachia***
 - míčové hry
 - kombinace našeho fotbalu, volejbalu a rugby
 - i dospělí muži
 - ---- míčové hry byly v Řecku a hlavně ve Spartě velmi oblíbené
- mnoho stél se jmény vítězů těchto her
- častá cena – železný srp

Přetlačování štítů

- „sportovně“-vojenská příprava
- **cíl:**
 - přetlačit soupeře za čáru
 - štítů neustále být v kontaktu
- **ne:?**
 - udeřit soupeře?
 - povolit tlak tak, aby soupeř spadl?

bičování

- u chrámu Artemis Orthie
- každý rok
- soutěž mladíků, kdo vydžít déle
 - mladíci z vysoce vážených rodin
- zdržení se zkuhrání
- prezentování se stoickou veselostí
 - nesnadné kvůli velké bolesti, krvi a bodavým ranám biče
- častokrát spíše smrt než uronění slzy a projevení slabosti
- vítěz – titul *βωμονίκης* „dobyvatel oltáře“ / „oltářní vítěz“
 - mohli jej užívat do konce života

Vysokohorský trénink

- s ostatními (dospělými muži) účast na expedicích na horu Taygétos
 - šplhání nahoru a dolů přes horské hřebeny (Sen., *Med.* 77ff)
 - S. Pressfield

Týmové hry

- mezi *morami*
- bojové
- prestiž
- velmi vyčerpávající, náročné a nebezpečné
- žádné chrániče
- oblíbené míčové hry ... *sfaireis* (sportovní klub mladíků, kteří už vyšli *agógé*, Kahrstedt)
- 4 příklady:

1. uchvácení přilby

- 2 týmy
- snaha donést přilbu na linii soupeře
- obdoba touchdownu v americkém fotbalu

2. boj o kus látky

- 2 mory
- obdélníkového pole
- cílem: přivázat kus látky na vlastní straně
- soupeř se snažil získat látku, přinést ji zpět k vlastnímu konci hřiště a přivázat ji zde

3. Bitevní zed' / míč

- kus kůže
- cílem každého z týmů je dát gól či ubránit se dostání gólu
 - jakoby touchdown
- ké skórování bylo možné použít jakékoli cesty
- video
 - <https://www.youtube.com/watch?v=uVrhvcQm9Qw>

4. fingované bitvy mladíků

- u Artemidina chrámu na ostrůvku (Platanistas) na řece Eurótas
- 2 skupiny chlapců
- 2 mosty na ostrov (**Héraklés, Lykúrgos**)
- oběť: štěně Áreovi (v noci před bitvou)
- zápas 2 divokých kanců po oběti
- **střet:**
 - ráno
 - dovoleno vše
 - rány do očí a kousání, kopání, boxování, chvaty (forma *pankratia*?) ...
 - vítězství = obsazení ostrova

Podněcováním soupeření o dokonalost

Xenofón, *Lakedaimonské zřízení*:

- „Efoři vyberou tři muže na vrcholu sil, kteří se nazývají hippagretové. Každý z nich sestaví seznam sta mužů (elitní sbor, koroí), přičemž jasně uváží, kvůli čemu tuto poctu někomu prokazuje a jiné z ní vylučuje. Ti, kterým se nedostalo té pocty, soupeří jak s hippagrety, kteří je odmítli, tak i s těmi muži, kteří byli vybráni místo nich, a hlídají se navzájem, zda někdo nezlehčuje, co je uznáváno za správné. Tak vzniká nejvyšší bohulibé a zároveň pro občany vrcholně vhodné soupeření, na kterém se jasně ukazuje, jak má jednat řádný muž: jedni i druzí se cvičí zvlášť, aby byli stále co nejsilnější, a kdyby bylo třeba, aby jeden vedle druhého pomohli všemi silami státu. Musí také pečovat o dobrý tělesný stav, protože se bijí ze soupeřivosti, kdekoliv na sebe narazí. Každý, kdo se k tomu natrefí, má ovšem právo odtrhnout je od sebe, a kdo by neuposlechl, toho odvede paidonomos k eforům, kteří ho tvrdě potrestají, protože chtějí docílit, aby nikdy nezvítězil hněv nad poslušností vůči zákonům.“

stathmos

- plná zbroj
- 27,5 km
- za den i 45 kilometrů
 - 5,6 km/h
- 490 př. Kr.
 - 2 dny a 2 noci asi 200 km
- chlapci museli mít ruce v plášti, mlčet a dívat se pouze před sebe, neohlížet se po ničem. *„Jejich hlas uslyšíš řidčeji než hlas kamenných soch, jejich pohled zachytíš řidčeji než pohled soch bronzových; připadá ti takřka, že jsou cudnější než nevěsta ve svatební ložnici“* (Xenofón, 1982, 293)

Tanec

- ***paidiai***
 - pověst skvělých tanečníků
- **2 důležité faktory:**
 - oslavu bohů
 - učení soudržnosti a rytmu (důležitý prvek pro boj ve *falanze*)
- **míčové tance (*sfairomachia*):**
 - při zasvěcování
- **pyrrhické tance (válečné):**
 - bojové tance s mečem a štítem (píšťaly, útoky, obrany)
 - dle Pyrrha, syna Achilleova
 - Gymnopaiai
- **skupinové tance**
 - až 50 mužů i žen všech věkových skupin

„Napodobuje způsoby unikání všelikým ranám a zásahům uhýbání, všelikým ustupováním a vyskakováním do výše i skrčování a také pohyby těmto opačné, směřující zase k postojům útočným, snaží se napodobovati pohyby při střelení z luků, při metání oštěpů a při zasazování všelikých ran. Přitom je-li držení přímé a napjaté, kdykoli napodobuje dobrá těla a duše, při němž se údy těla většinou pohybují v rovném směru, takové napodobování je správné, ale napodobování tomu opačné se pokládá za nesprávné“ (Platón).

Lov

- těl. příp. i sociologie
- i omluva z *feiditií* (náboženství)
- symbol boje muže a divokého kance, *andreie*
- trénink obratnosti
- nařízení pro starší muže
- odkládání jídla
- **obdoba současnosti:**
 - lov zajíců a tzv. beagling
 - rozdíl:
 - pěšky
- **kořist:**
 - divočáci, jeleni, zajáci aj.
- **význam:**
 - povinný pro všechny
 - *syssitie* a občanství (----- *hypomeiones*, méněcenní)
- **výbava:**
 - *heilót*, psi x koně, vozy (i cizích)
- lov lidí – *krypteia*
- černofigurové vázy ze 6. století př. Kr.
 - výjevy z lovu na kance kalydonského – tzv. Malíř loveckých scén (Hunt painter)

Roger Scruton: „*Lov se psy je dovednost, která vyžaduje výdrž i zručnost. Byl zaveden už v dávné minulosti a Xenofóntovo pojednání na toto téma dokazuje, že metody, jež užívali lovci ve starém Řecku, se velmi podobaly těm našim. Stejný býval i jejich přístup ke psům, k účastníkům lovu, a k přírodě. To, co se ale nepodobá, je kořist...“*

odmítání

- *gymnastés*,
- *paidotribes*,
- *sófronistés*,
 - ... nikdy nebyli uvedeni do Sparty
- X
- *paidonomos*
 - vybrán z nejlepších a nejdůstojnějších občanů Sparty

Spartské ženy a sport

dívky x chlapci

- zápas
- slovní kritika chyb mužů
- X
- písně a pochvaly na ty nejlepší a jejich vlastnosti --- podpora žádoucího chování, horlivosti a ctižádosti

„Jinoch velebený za skvělé mužné vlastnosti a mezi dívkami proslulý nabyt touto pochvalou zvučného jména a s pýchou odcházel domů.“

Výchova spartských žen

- **vychovány:**

- doma matkami a *heilótkami*
- všeobecné vzdělání
- tance a hudba, tkaní a vaření
- výchova především i ke sportu a zdatnosti
- odstranění choulostivosti a veškerou zženštilost – spíše měly být jako muži

Aristofanés ve své komedii *Lýsistraté* odehrávající se během Peloponéské války naráží na to, že spartské ženy byly na rozdíl od Athéňanek trénované v gymnastice a atletice a při cvičení se obnažovaly:

„LYSISTRATE (hledíc stranou):

To je moudrá řeč;

a hle, tam sem jde právě Lampito!

(Přichází s jednou dívkou boiótskou a s jednou ženou korintskou Lakónka Lampito. Má chitón nepřilíš dlouhý, v pase podkasaný, na jedné straně od boku rozevřený. Boiótanka má delší chitón, podkasaný pod ňadry, z průsvitné látky. Korintanka je robustní, oblečena v dlouhý chitón z těžší drahocenné látky, v pase podkasaný)

LYSISTRATE (vítajíc Lampitu a obhlížejí ji):

Má Lampito, buď zdráva, Lakónko!

Jak září krása tvá, ty líbezná!

Jak svěží pleť, jak plné tělo máš!

Zardousila bys i býka!

(Ženy obstoupí Lampitu, s obdivem ji obhlížejí; některé ji ohmatávají)

LAMPITO (smějíc se):

U bohov,

ved' cvičím telo, na riť tancujem!

(Poskakuje dokola, narážejí patami na hýždě)

LYSISTRATE (dotýkajíc se jejích prsou, tak i některé jiné ženy):

A ta tvá prsa – to je báječné!

LAMPITO (bráníc se se smíchem):

Skúmate ma jak zvieru obetné!“ (Aristofanes, 1960, 15-16).

Sport spartských žen

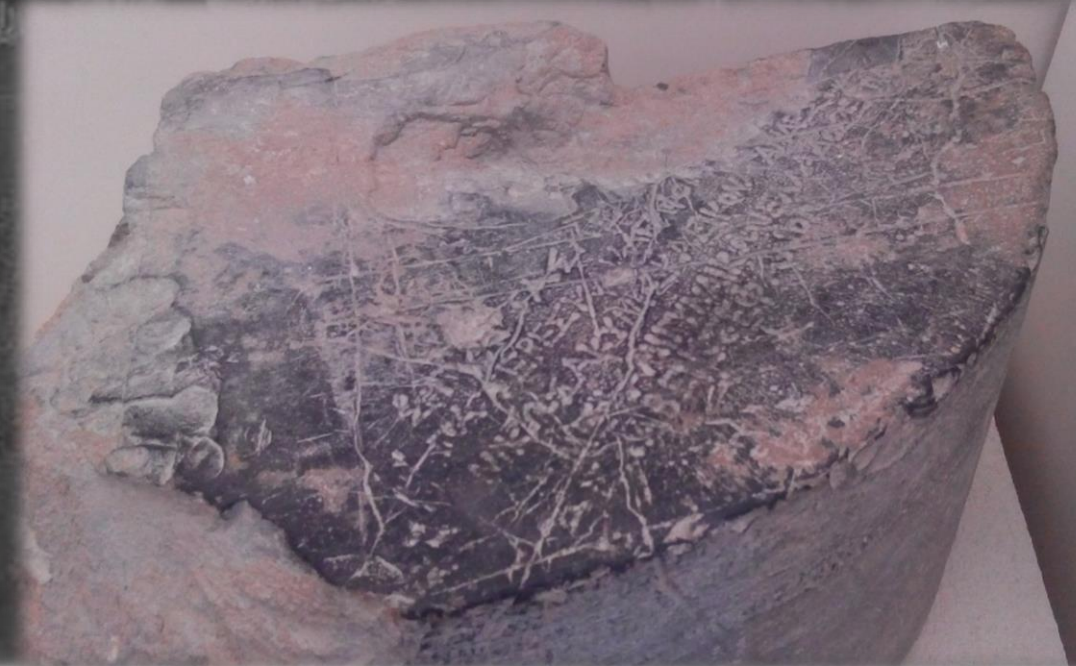
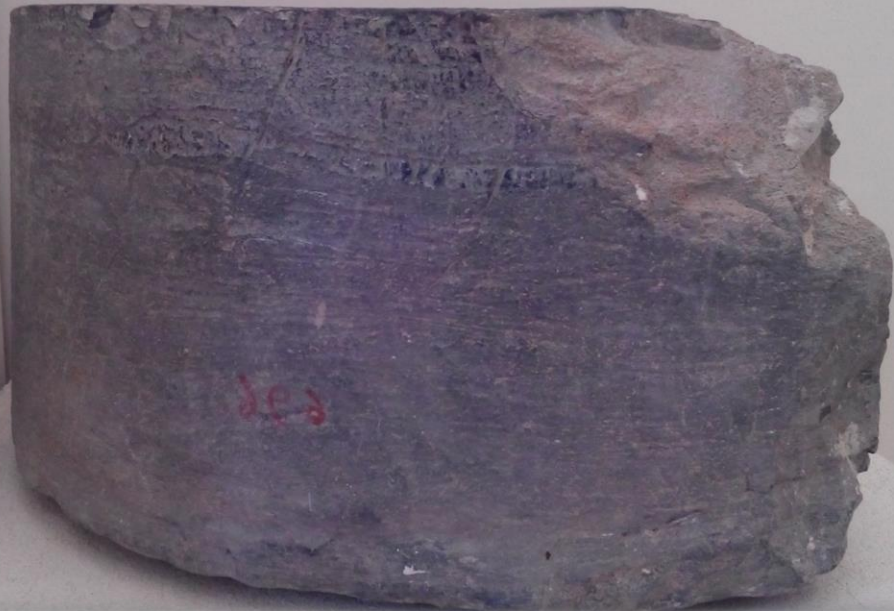
- v noci **tančily** (kult, vysoká úroveň, jediný dovolený mimo Spartu)
- běh, hody oštěpem i diskem, zápas, gymnastika, koně
- box a pankration? (Propertius ano)
- závody, zápasy, soutěže (lokální)
 - př. soutěže ve zdatnosti či běžecký závod spojený s uctíváním Heleny Spartské
 - Theokritos (18.22-5) zmiňuje, že jej běželo 240 neprovdaných Spartanek
- neprovdané ano x provdané? asi ne, ale chov a závody koní, vozů ano (Kyniska)
- soutěžení s chlapci *gymnos*
 - viz. Propertius (3.14.1-4) a Ovidius (*Listy heroin* 16.149-52)
 - možná ne vždy
- snad základní prostanství pro sport jiné než pro chlapce (?)
- po svatbě (ano / ne – rozdílné názory)
- sborový tanec
- hlavní důvod – síla dítěte a lepší snášení bolestí
- natírání olejem (Theokritos 18.23)
- ----- **zdraví a krása**

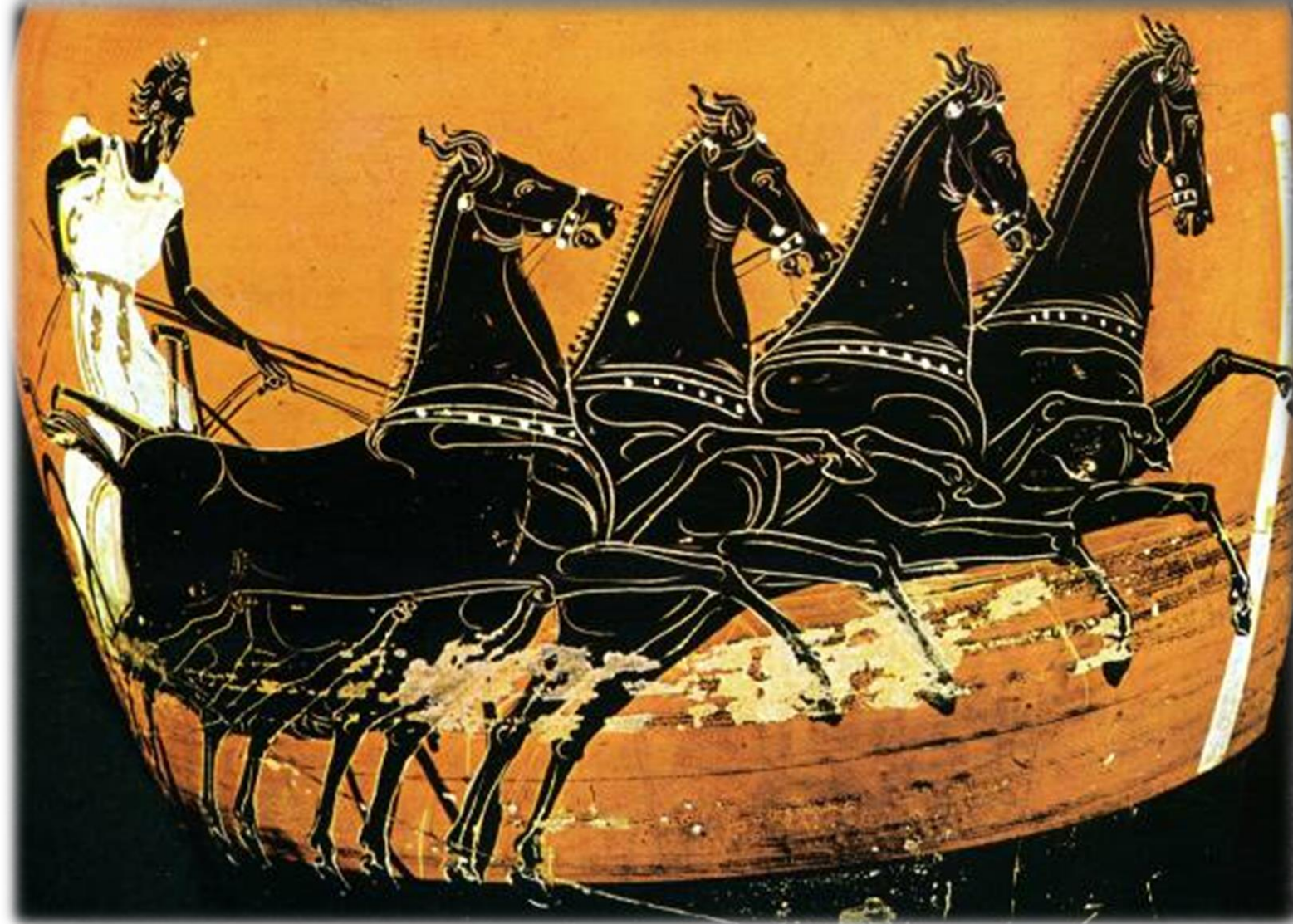

Spartské vítězky v Olympii

- Kyniska
 - *tethrippon*
 - 396 BC, 392 BC
- Euryleonis
 - *synóris*
 - pol. 4. stol. BC

Kyniska ze Sparty

Sport, způsob života a jejich vliv na zdraví žen ve Spartě

- zdravější způsob života než v ostatním Řecku
- základní rozdíly ve způsobu života žen ve Spartě a zbytku Řecka
 - sport a pohyb x sedavý způsob života
 - předení oděvu – S. otrokyně x Řekyně (sezení a předení)
 - málo výživné stravy x moučná strava, ale málo zeleniny a masa
 - hanba pro muže být spatřen jak jde k ženě či od ní odchází x sexuální styk bez jakékoliv míry
 - větší touha měla vést k silnějším dětem x často mohlo dojít v „přesycení“
 - sňatky v období tělesné dospělosti x téměř kdykoliv
 - polyandrie x cizoložství

Heraia Games

- S. Pomeroy – v Olympii hlavně Spartánky (?)

móda spartských žen

- **nahota dívek/ žen** nebylo nic hanebného – převládala přitom cudnost a tak to vštěpovalo prosté mravy a slušnost
- Sp. ženy nazývány kvůli tomu co nosily „ukazovačky stehen“ – *fainomérides*
- velmi málo oblečení při sportu (někdy *gymnos*) i sborovém tanci
- i oblečení bylo odvážnější – sukně měly dole hluboký rozparek a při chůzi odhalovaly celý kyčel

*„A mladou Hermionu, již otevřený šat
kol nahého kyčle
se dosud vine...“ (Sofokles)*

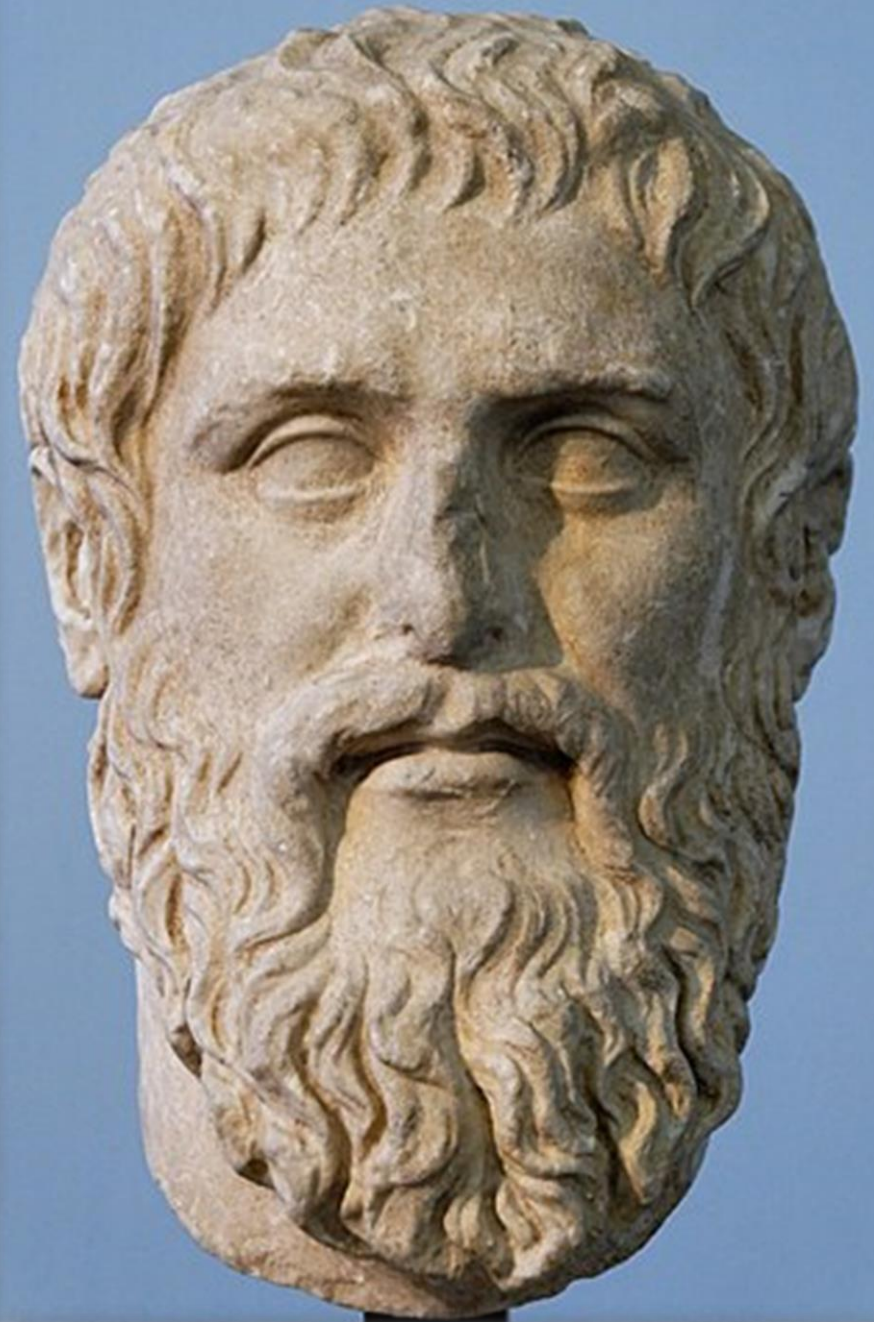
Vzhled a pověst spartských žen

- ženy ve Spartě vynikaly krásou
 - e.g. Alkmánova poezie – Hagesichora a Agidó
 - pověst zdatných a krásných žen
- ----- vliv *sómaskein* (nutné – Lykúrgos) prostřednictvím *agónes*
- pověst krásných i zdatných žen
 - 1 Spartánka skočila a kopl se patami do hýždí 1000x za sebou (Pollux 4.102)
 - tento výkon byl zmíněn na jejím náhrobku

Inspirace pro Platónovu ideální obec

- ženy zde mají:
 - běhat (*dromos, diaulos, hippios, dolichos*)
 - vše do puberty (asi 13 let)
 - po pubertě do min. 18 nebo 20 let či do svatby
 - bojovat ve zbroji (náhrada *palé*)
 - přejí-li si jezdit na koni
 - cvičit nahé (*Ústava 457a*)
 - do 13 let, poté mírně oblečené do 20 let či svatby

Spartští vítězové

- **Chionis** - od 29. OH, 4x *dromos*, 3x *diaulos*, rekord 16,6 m, říky
- **Ladas** - *dolichos*, socha
- **Lampis** - první vítěz pětiboje
- **Filombrotos** - 4 vítězství za sebou v *pentathlon*
- **Eutelidás** - jediný vítěz v pětiboji dorostenců
- **Akmatidos** - *pentathlon*, 70. hry, r. 500 př. Kr.
- **Erybatos** - *palé*, 1. OH vítěz v *palé*
- **Akanthos** - *palé*, *gymnos*
- **Hipposthenes** - *palé*, 1 + 5 vítězství
- **Hetoimokles** - *palé*, syn Hipp., 5 vítězství
- **Dámagétos** - *pygmé!*
- **Kyniska** - *tethrippon*, Agesiláos, sláva bitevního pole
- **Dámarátos ze Sparty** - *tethrippon*
- **Lichás** - *tethrippon*, vyhnán
- **P. Ailius Alkandridus** - Řím

„Ladas tak stadión proběhl, či spíše prolét,
že není pro rychlost úžasnou slov;
ještě zní v uších klepnutí závory, když Ladas už
po věnci natáh' dlaň v posledním odrazu.“

krétští Dórové

- vliv Sparty i opačně
- **14 let**
 - tělesný a vojenský výcvik
- **18 let**
 - plnoletí
 - zápis do *hetairie*
 - na náklady obce účast na veřejných hostinách (obdoba *feidditií*)

- Gortýna, ...

Spartské slavnosti a svátky

Slavnosti/ svátky

- **Gymnopaide**
- **Karneie**
- **Uranie**
- **Ordálie**
- **Hyakinthie**
- ...
 - zpěvy o hrdinských činech předků
 - závodění, bojové tance

Gymnopaídiai

- každý červenec
- překlad jako *gymnos* = nahý a *paides/ pais* = chlapci/ chlapec, tedy slavnost, jež odkazovala na nahotu chlapců či ***gymnos*** = nahý, ve smyslu **neozbrojený** (u Homéra) a ***paídiai*** = **tanec**
 - slavnost tanců beze zbraní
- **k počtě:**
 - vyzbrojeného a do zbroje oblečeného boha Apollóna!
 - padlých v bitvě u Thyrey proti Argu asi v roce 546 př. Kr.
- i ***gymnické závody*** – tanec, zpěv, běh, box (?)
- **význam:**
 - důkazu spartské otužilosti a *areté* (nejteplejší místo Řecka v nejteplejším období)
 - propagace *polis* (Lichás) x uzavřenost

Karneia

- v měsíci *karneia*
- zasvěcené **Apollónovi** v podobě berana
- **posvátná** slavnost
- Jedna z nejdůležitějších událostí starověké sparty
- závody mladíků v **tanci**
- Marathón, Thermopyly
- 676 – 673 reorganizace
- 5 občanů (organiz. po 4 roky na své náklady)
- Terpandros

Ordálie

- oba králové
- 1x za 9 let (obdoba Mína v idské jeskyni – přímý styk s Diem a obnova královskou moc)
- *eforové* zpytovali v noci oblohu (chyba, nahrazení)
- potvrzení platnosti královské moci panovníků

Ostatní

- **Hyakinthie**

- sborový zpěv chlapců
- od spartského prince Hyakintha
- slavnost Apollóna
- Plataje 479 BC

- **Svátek chův**

- důležitost žen a dětí z *homoioi*
- bohyně Artemis (starající se o ženy a děti)

- **hry** na počest spartských králů Leónida a Pausania

- každoročně po řecko-perských válkách